

TOTS ELS COLORS
DE JOSEP-VICENT MARQUÉS

PEDRO GARCIA PILÁN (ED.)
MANEL PASTOR, RAFAEL CASTELLÓ-COGOLLOS,
FÁTIMA PERELLÓ TOMÁS, HILARIO SÁEZ MÉNDEZ,
ANNA MATEU GARCIA, JESÚS PERIS LLORCA,
JOAN F. PERIS GARCIA, ENRIC AMER BLANCH

Tots els colors de Josep-Vicent Marqués

institució
alfons el magnànim
centre valència
d'estudis i d'investigació
VALENCIA, 2018

© Els autors, 2018

© De la present edició: Institució Alfons el Magnànim-CVEI
Diputació de València, 2018

Disseny de la coberta: Estudio Juan Nava

Disseny de la col·lecció: Fèlix Bella

ISBN: 978-84-7822-769-3

Dipòsit legal: V. 2593-2018

Impressió: Artes Gráficas J. Aguilar, S.L.
Benicadell, 16 - 46015 València

Índex

- Josep-Vicent Marqués: memòria d'un imprescindible** 9
Pedro García Pilán i Manel Pastor i Madalena
- De la perplexitat a la complexitat. Josep-Vicent Marqués,
la sociologia pública valenciana** 15
Rafael Castelló-Cogollos
- Género y masculinidades. Las miradas críticas de Josep-Vicent
Marqués** 43
Fátima Perelló Tomás
- Josep-Vicent Marqués, pionero del estudio de las masculinidades
y del movimiento de hombres por la Igualdad** 77
Hilario Sáez Méndez
- Josep-Vicent Marqués, el columnista comprometido** 131
Anna Mateu Garcia
- Josep-Vicent Marqués: el narrador que sí que sabia contar
rondalles** 157
Jesús Peris Llorca
- Josep-Vicent Marqués, militant i activista. Del psv als Verds
i Ca Revolta, del Saler per al Poble a Salvem la Punta** 191
Joan Francesc Peris Garcia
- Josep-Vicent Marqués i els inicis de l'ecologisme valencià** 231
Enric Amer Blanch

Josep-Vicent Marqués: memòria d'un imprescindible

Pedro García Pilán,
Universitat de València
Manel Pastor i Madalena,
Institució Alfons el Magnànim - CVEI

El 4 de juny del 2008, als 64 anys, moria a l'hospital La Fe de València Josep-Vicent Marqués. La seua prematura mort ens va privar d'un dels intel·lectuals valencians més lúcids de la segona meitat del segle xx. Transcorreguts deu anys des de la seua desaparició, el propòsit que ens ha mogut a sol·licitar aquest conjunt de treballs no és altre que reivindicar la seua obra.

Cal aclarir que, en aquest cas, reivindicació només pot significar reflexió, perquè una de les principals característiques de Marqués és precisament l'absència de qualsevol mena de dogmatisme. És difícil, per això, cercar-li deixebles. Però és que, més aviat, el seu és tal vegada un discipulat difús, constituït per lectors i lectors d'una obra àmplia i multiforme que, tractara del que tractara (des del valencianisme fins a l'ecologisme, passant pel feminisme) i en el format en què ho fera (des del llibre fins a la intervenció televisiva, passant per la ficció narrativa), servia per a obrir els ulls, des de l'humor i la ironia, davant les múltiples formes de la injustícia.

Abordem el polièdric pensament de Marqués a través de set contribucions, amb les quals pretenem cobrir els principals vessants d'una vasta i dispersa obra. Els principals, diem, perquè intentar glossar tots els aspectes sobre els quals va escriure en alguna ocasió seria una tasca mastodòntica. Ens cenyirem, doncs, als colors als quals Marqués va declarar la seua adscripció i la seua fidelitat, a eixos cèlebres «colors del roig», que van articular el seu ofici d'escriptor, la seua dedicació sociològica i la seua militància política, i als quals es va declarar fidel fins a la seua mort: el roig socialista i

valencianista, el lila feminista o antipatriarcal i el verd ecologista. Realment, per a Marqués tots tres formaven part de la mateixa lluita.

Obri el llibre la contribució de Rafael Castelló, professor de Sociologia de la Universitat de València, que després de reconèixer el seu deute intel·lectual amb Marqués (més nét que fill, afirma amb humor), s'endinsa en el seu pensament sociològic, destacant la seua filiació teòrica marxista (en un vessant heterodox en el qual pesen de manera especial autors com Gramsci o Mills), i el seu mètode fonamentalment etnogràfic, del qual fa ús per a analitzar els sistemes discursius i simbòlics que serveixen per a legitimar sistemes de dominació que sempre són de caràcter material. Entre moltes altres coses, Castelló destaca la vinculació detectada per Marqués entre estructura social (de classes) i identitat col·lectiva (de país), intuïció confirmada per posteriors estudis empírics basats en una àmplia base estadística. Destaca també la importància de la ironia com a forma d'anàlisi (observació que es repetirà en quasi totes les contribucions), i la potència d'un pensament que va exercir sempre la imaginació sociològica. Però, sobretot, es destaca el caràcter *exotèric* (gens esotèric), de vocació decididament pública, de la sociologia de Marqués, que es veia a si mateix com un intel·lectual orgànic que no escrivia pensant en l'acadèmia, sinó amb l'objectiu d'ajudar col·lectius socials dominats a transformar la societat; d'ací la falta absoluta d'academicisme de tots i cadascun dels seus llibres. No volem privar-nos ací d'apuntar, encara que siga de manera tangencial, que després de la lectura d'aquesta brillant introducció a la complexitat del pensament de Marqués, també ens quedem amb l'amarga certesa que professors com ell no trobarien espai en la cultura gerencialista imperant en la universitat actual, tant en el vessant investigador com en el docent.

En l'haver de Josep-Vicent Marqués hi ha el fet d'haver sigut un dels primers –i escassos– homes que es va acostar críticament al patriarcat. I ho va fer, a més, centrant-se en els mateixos homes, sense caure en la fàcil temptació d'indicar a les feministes quins camins havien de seguir; aprenent d'elles, en definitiva. Dedicuem a aquest tema dues contribucions: la primera, de la mà de la també

professora de Sociologia de la Universitat de València Fátima Perelló, que coincideix amb l'anterior en diversos punts, com el caràcter gens acadèmic i completament abocat a la transformació social dels escrits de Marqués o el caràcter etnogràfic del seu mètode d'anàlisi de les relacions de poder. Amb tot, Perelló destaca més l'influx de la fenomenologia en els seus escrits sobre patriarcat i sexualitat, en els quals, lògicament, influeixen també poderosament les teories feministes del moment. L'objectiu de Marqués és desnaturalitzar el que en la vida quotidiana sembla inevitable, la qual cosa, aplicada a la seua sociologia del gènere, suposa un descobriment dels dispositius simbòlics que s'engegen en la construcció social de les masculinitats o, dit d'una altra manera, la identificació del masculí amb el socialment important que hi ha darrere de la importància «natural» de ser home. No obstant això, Marqués no oblidava assenyalar com, a més de ser un dispositiu de dominació social, el patriarcat danya els mateixos homes. D'altra banda, l'autora assenyala Marqués com un dels pioners en la sociologia de la sexualitat, situant-lo més en la línia teòrica de Marcuse que en paradigmes com el de Foucault.

El text del sociòleg Hilario Sáez Méndez complementa l'anterior, encara que es presenta en un to més biogràfic que analític. Després d'incidir en el paper pioner de Marqués en l'estudi de les masculinitats i analitzar alguns dels seus principals textos, ens presenta l'home que va intentar portar a la vida quotidiana les seues idees, apuntant cap a formes de masculinitat contrahegemòniques, mitjançant la proposta de creació de grups d'homes que culminaria amb la creació del moviment d'Homes per la Igualtat. Una mostra més, en definitiva, del caràcter eminentment pràctic de la sociologia del nostre homenatjat.

Les dues següents aportacions ens porten a l'escriptor en el sentit més clàssic de la paraula, el creador de ficció i el creador d'opinió a través d'una continuada labor com a columnista en múltiples periòdics. Primer, en un imaginatiu assaig, Jesús Peris, professor de Literatura de la Universitat de València, s'ocupa del vessant narratiu de l'home que en alguna ocasió es va definir com un «professional de l'escriptura», que és reivindicat ací com a mestre de la síntesi

narrativa. Per a Peris, els seus imaginatius microrelats són en realitat rondalles, rondalles postmodernes, urbanes i desenganyades, però situades dins de la millor tradició valenciana, la qual cosa vindria a fer del nostre autor un hereu d'Enric Valor, passat pels filtres del surrealisme, l'humor de l'absurd i el realisme màgic. Els seus contes, en els quals l'humor i la ironia conviuen a voltes amb l'escepticisme i el desencantament pels desenllaços de la Transició, abunden en temes com l'ecologisme, el sexe o les relacions de gènere. Però també cal destacar com les ficcions traspassen els seus assajos, de manera que literatura i sociologia s'encasten de manera tan inextricable que no solament hi ha literatura en la seua sociologia, sinó que hi ha molta sociologia en la seua literatura. Afegirem que també ací trobem un exemple, com a mínim estilístic, per a tanta sociologia abstrusa, plena de tecnicismes i tan florent en els hegemònics àmbits de publicacions *JCR*, obsessionades amb molt discutibles factors d'impacte. Peris tanca la seua contribució amb unes reflexions sobre les Falles, importants en la memòria sentimental del sociòleg-escriptor. No s'ha entrat en aquest llibre a analitzar la seua concepció d'aquesta festa, però sí que voldríem advertir que va ser decididament anti-elitista, en les antípodes de gran part de la *gauche divine* valenciana. I apuntarem, també que després d'escriure *Tots els colors del roig*, va freqüentar durant uns anys la comissió d'Arrancapins.

A continuació, la periodista Anna Mateu, analitza al prolífic Marqués autor de premsa escrita. Encara que va escriure incansablement, de qualsevol tema en el qual detectara una injustícia, el gruix dels seus escrits es refereix a l'ecologisme, al nacionalisme i al feminisme, de manera que trobem en les seues columnes d'opinió un reflex dels moviments socials de les dècades dels setanta, vuitanta, noranta i principis del present segle. Des dels seus primers articles contra la urbanització de la Devesa del Saler, publicats en *Las Provincias*, la premsa valenciana va reflectir més la temàtica nacionalista i ecologista (de fet, la defensa del territori anava indissolublement unida a la consciència nacional), mentre que els mitjans estatals van ser els principals difusors de les seues col·laboracions sobre sexualitat i crítica al patriarcat.

Acabem aquest recorregut amb un altre dels colors estimats per Marqués: el verd. Al seu important paper com a activista i com a teòric en el desenvolupament del moviment ecologista valencià es dediquen dues contribucions que, marcades ambdues per un to carregat d'emotivitat, resulten complementàries. El polític i ecologista Joan Francesc Peris comença amb un recordatori de l'activitat política i la seua evolució cap a l'ecologisme (al mateix temps que estableix cridaners paral·lelismes amb figures aparentment tan distants com la de Leonardo Boff), entra en terrenys com la interpretació marquesiana de Blasco Ibáñez (que xoca amb altres proposades des de l'esquerra valencianista), la seua evolució política, el desencantament amb la Transició, i les seues múltiples lluites fins als últims anys, en els quals va trobar acolliment en Ca Revolta. Mai va cessar en els seus múltiples activismes, des del convenciment que l'esquerra del País Valencià necessitava abraçar una disposició decididament ecologista i feminista, sota pena de perdre el seu caràcter d'esquerra.

Finalment, en el treball que tanca el llibre, Enric Amer, veterà militant del moviment ecologista valencià, ens fa, en un to obertament personal, una interessant memòria d'aquest últim, i del paper que Marqués, i al costat d'ell tants altres militants (alguns, com el recentment mort Mario Gaviria, prestigiosos sociòlegs), van jugar en els seus inicis i el seu desenvolupament. Les freqüents composicions, recomposicions, dissolucions i reagrupacions de grups ecologistes sovint ens porten a la memòria (o ens trauen a la llum) lluites massa oblidades, sense les quals, malgrat les seues freqüents derrotes, aquest territori seria encara molt pitjor. També ací tenim un deute amb Josep-Vicent Marqués.

Considerem que el conjunt de les contribucions resulta una suggestiva invitació a llegir (o rellegir) Marqués des de noves perspectives. Perspectives que ens permeten entendre el present des de la inspiració en un dels iniciadors de la, afortunadament, ja ben consolidada sociologia valenciana. Fer memòria de qui sens dubte és un dels nostres imprescindibles, a més de constituir un acte de justícia històrica, esdevé així un exercici de comprensió del present. Una manera, en definitiva, d'eixir de la «fosca consciència».

Volem agrair al conjunt d'autors la seua disposició a col·laborar en aquest llibre. Llibre que vol ser homenatge, però sobretot, com ja hem apuntat, reivindicació. Reivindicació d'un pensament obert, heterodox, divertit i al·lèrgic a qualsevol dogmatisme. I que, abans que res, pot ajudar-nos a ser més lliures. Cosa especialment important en uns moments com els actuals, en els quals la llibertat i la democràcia disten d'estar garantides.

De la perplexitat a la complexitat. Josep-Vicent Marqués, la sociologia pública valenciana

Rafael Castelló-Cogollos

*Departament de Sociologia i Antropologia
Social, Universitat de València*

La hipòtesi que els contemporanis es lligen entre si és molt arriscada; i que, en llegir-se, es compreguen és encara més arriscada. (Bourdieu 1999: 201)

Vull començar amb l'agraïment a qui edita aquest volum d'homenatge a Josep-Vicent Marqués per l'honor que m'atorga en permetre'm participar amb una aportació sobre la seua obra. Fa una dècada que no està entre nosaltres, i m'afalaga poder expressar i explicar públicament el deute que tinc amb ell, com a sociòleg i com a valencià. No és fàcil escriure sobre Josep-Vicent, per la relació personal que vam tenir, però sobretot per la significativa empremta intel·lectual que va deixar sobre el meu pensament i treball. El tractament més objectiu de les seues aportacions al coneixement sociològic exigeix un cert distanciament, i distanciar-se sempre és dolorós. He estat un *lector* de la seua obra, un comentador, però he estat també un *auctor*, que ha llegit Marqués amb la intenció de fer avançar el coneixement i transformar, ni que fóra mínimament, la realitat (Bourdieu 1999: 198). He tractat d'actualitzar i ampliar les evidències empíriques dels treballs dels meus predecessors en l'estudi de la societat valenciana, especialment els de Josep-Vicent Marqués, els de J. Damià Mollà i els de Rafael L. Ninyoles. Ací intentaré mostrar la meua comprensió de l'obra de Marqués, en aquella part del seu treball que millor conec: la vinculació entre l'estructura social (fins al final concebuda

per ell com una estructura de classes) i la construcció de la identitat col·lectiva del País Valencià.¹

Per a comprendre una obra és necessari comprendre la relació entre les posicions de l'autor i del lector. Des de Weber (1904), i amb l'*Ofici del sociòleg* (Bourdieu, Chamboredon i Passeron, 1973: 104ss), l'objectivitat de l'anàlisi només es pot exercir des de l'explicitació del lloc des d'on s'observen els fenòmens estudiats. Per això, en el primer apartat, començaré per evidenciar la meua vinculació amb la sociologia valenciana i amb Marqués, i la visió que tinc del grup que van conformar els primers sociòlegs valencians i la seua relació amb l'acadèmia i la societat.

En el segon apartat, tractaré de donar al seu treball un sentit teòric (polític) i d'integració en el camp del treball sociològic, que ens ajude a emmarcar les seues aportacions. Un treball que furga i escodrina els plecs de la realitat i no es conforma amb la simplicitat de les relacions causa-efecte; aporta complexitat i la recursivitat pròpia dels sistemes dinàmics, que donen una aparença contradictòria, característica d'un plantejament basat en la dialèctica. No es pot negar la seua especial preocupació sobre la materialitat de la vida, allunyada de l'idealisme dels absoluts: va analitzar les dominacions discursives, simbòliques, és cert, però vinculant-les sempre a dominacions de caràcter material. El seu és un treball sobre la dialèctica del poder. La *imaginació sociològica*, acompanyada d'una creativitat desvergonyida, va ser una eina d'aplicació diària en el treball de Marqués. I, finalment, el seu és un treball profundament compromés amb la realitat que l'envolta, la de la porta del costat, la de dos carrers més enllà, la del País Valencià i la d'Espanya: el món sencer si cal, però a tocar de mà. No es tracta, però, d'una sociologia esotèrica, tancada i per als entesos; tot el contrari, és un treball obert i públic, Marqués fa una sociologia exotèrica, que posa en tensió la sociologia i les societats analitzades.

1 En un dels darrers dinars que vam compartir, encara em deia: «Potser és veritat que la classe obrera ja no existeix, tal com l'hem entesa. Ara bé, el que no dubte és que la burgesia encara existeix, i actua com a tal».

En el tercer apartat, abordaré la seua aportació a la comprensió social i política del País Valencià. Marqués va ser part fonamental de la crítica a una visió complaent i idíl·lica de la societat valenciana, però també de les hipòtesis simplificadores que distorsionaven els fets i, per tant, dificultaven l'elaboració d'estratègies d'emancipació eficaces. Centraré la meua atenció en la que considere la millor obra que s'ha escrit, encara avui, sobre la ideologia valenciana: *País perplex* (1974b).

'Lector' i 'auctor'

Vaig contactar amb la sociologia a través de Damià Mollà. El curs 1981-1982, a la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de la Universitat de València, assistia a l'assignatura de Sociologia, en aquell moment obligatòria en el primer curs de les dues llicenciatures impartides en el centre. De les mans de Damià van arribar a les meues els primers estudis sociològics sobre el País Valencià. Un país desconegut per a la majoria, en el qual vivíem, però que ens havien amagat. És així com vaig llegir *El País Valencià com a formació social* (Mollà, 1979) i el *País perplex* de Marqués abans que *Nosaltres, els valencians* (Fuster, 1962). També vaig conèixer *Conflicte lingüístic valencià* i *Idioma i prejudici* (Ninyoles, 1968 i 1971), *El moviment obrer al País Valencià sota el franquisme* (Picó, 1977) o *Integrats, rebels i marginats. Subcultures juvenívoles al País Valencià* (Salcedo, 1974). Amb tot, eixe primer impacte de les anàlisis de l'estructura social valenciana de Damià i de la ideologia valenciana de Josep-Vicent va marcar per sempre més el meu interès, que vaig ampliar més tard amb les preocupacions de Ninyoles sobre els prejudicis i el conflicte lingüístics.

Durant els meus estudis vaig col·laborar amb el professor Mollà, i en arribar a quart, vaig tindre com a professor Marqués en l'op-tativa de Sociologia Industrial i Urbana. Amb ell ens vam endinsar en una tempesta d'idees, aparentment inconnexes, però que formaven una totalitat construïda a partir de la pregunta permanent, del qüestionament constant del que la realitat ens ofería en multitud de

dimensions de la vida social. Amb ell vam descobrir la ironia com a forma d'anàlisi (Marqués, 1997: 27). Poc temps després, també m'arribaren referències seues, quan vaig començar a militar en el valencianisme polític, i exmilitants de Germania Socialista em parlaren d'ell i d'aquells temps, i de la seua participació en la construcció d'una proposta teòrica d'anàlisi política de la identitat valenciana.

El meu primer contracte al Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València, el 1989, va ser un de substitució del professor Josep-Vicent Marqués, que tenia un permís d'estada a l'estranger. I amb el trasllat al Campus de Tarongers el seu despatx i el que jo compartia amb Rafael Xambó estaven porta per porta al fons del corredor del fons de l'últim pis de la Facultat d'Economia.

Podria dir que les meues relacions de parentiu sociològic amb Josep-Vicent són més aviat relacions d'avi-nét, amb un pare interposat, malgrat que la diferència d'edat entre ell i jo no donara per a tant. Va ser Damià qui em va fer de pare sociològic, i a través seu vaig arribar a qui havia estat el seu referent sociològic inicial, Josep-Vicent Marqués. L'estil *socràtic* de Marqués contrastava amb el més *platònic* de Damià; i acabaren, entre tots dos, generant en mi una preferència més aviat *aristotèlica*.

De Marqués, i de Mollà, vaig aprendre a ser descregut dels santorals; ja ho era dels religiosos, però em van mostrar molt aviat com ser-ho també dels laics: fugir dels arguments *ad hominem* i centrar l'atenció en els conceptes, l'argumentari i l'evidència empírica, fóra qui fóra qui els usés. De tot plegat, puc dir que em vaig emmenar la concepció que l'estructura social (de classes) i la identitat colectiva (de país) estan intrínsecament relacionades: no són la llengua ni el territori, sinó les interaccions quotidianes de les diverses posicions socials les que doten de contingut la identitat d'un grup. Marqués, Mollà i Ninyoles em van ajudar a incorporar una mirada valenciana autònoma: des del País Valencià al món, sense necessitat d'intermediacions estatals per a entendre i avaluar el que hi passa. De fet, quan vaig llegir Mills (1959), podria haver pensat que el sociòleg americà havia estergit el concepte d'*imaginació sociològica* de la pràc-

tica sociològica de Marqués: Josep-Vicent era l'expressió viva de la imaginació sociològica, i d'ell la vaig aprendre en funcionament. Per acabar-ho d'amanir, em vaig trobar Marqués, sense buscar-lo, en els resultats empírics de la meua tesi doctoral sobre l'estructura social i els nacionalismes al País Valencià i Catalunya (Castelló, 1999). Les seues lúcides idees sobre la identitat valenciana brillaven i brollaven, una rere altra, dels números de les meues anàlisis multivariables sobre els nacionalismes al País Valencià.

El professor Josep-Vicent Marqués va entrar a formar part de la Universitat de València a finals dels anys seixanta. La primera càtedra de Sociologia de la Universitat de València va ser ocupada per Francisco Murillo, el 1955, i estava adscrita a la Facultat de Dret. Va ser José Jiménez Blanco, deixeble de Murillo, qui va ocupar la càtedra valenciana posteriorment, en el moment que es va traslladar a l'acabada de crear Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales, el 1967. Marqués havia estudiat amb Francisco Murillo a la Facultat de Dret, i el 1968 ja treballava a la càtedra de Sociologia dirigida per Jiménez Blanco. El mestratge de Murillo l'havia influït i va dirigir el seu interès cap a la sociologia, tal com el mateix Marqués reconeix:

Amb la seua ironia habitual, plena de respecte, em deia que abans de canviar la societat com tant desitjava, faria jo bé de mirar una mica, amb l'ajut de la sociologia, com era en realitat. El discurs de Murillo fou l'únic discurs científic no retòric que vaig tenir ocasió de sentir a la universitat. (Marqués, 1997: 31-32)

Les produccions intel·lectuals individuals s'inscriuen sempre en un context que estableix les condicions de producció del coneixement. Entre aquestes condicions destaquen els efectes de grup i les implicacions socials del que s'estudia. La producció de Marqués s'insereix en el treball col·lectiu de col·legues, companys i coneguts coetanis, que analitzen problemes socials i construeixen una xarxa de comprensió complexa de la realitat valenciana. Com diria Gramsci, el projecte de l'*intel·lectual orgànic* no pot ser un projecte individual, n'és un de necessàriament col·lectiu. Són les acaballes del franquisme, i ens trobem a València amb un període d'efervescència sociològica

de qualitat, que va conformar el que el mateix Marqués (1979b: 10) va denominar «escola borda de Sociologia». Les dues principals inquietuds que tenia aquesta «escola» eren «el socialisme i la lluita per l'alliberament nacional del País» (11).

Ninyoles (1982: 20-23) assenyalava que es tractava d'una «escola sociològica» centrada en l'estructura social històrica, que es preguntava per la dinàmica de la societat existent en un lloc i un temps concret, que tenia, doncs, un plantejament dialèctic; una «escola» teòricament crítica, que es qüestionava constantment *per a què* fer sociologia; que fugia de l'empirisme abstracte, no de les dades empíriques, sinó de la sociologia buida de conceptes teòrics i les seues relacions, preocupada per la relació entre teoria, evidència empírica i praxi, a l'estil del «sociòleg artesà» de Charles Wright Mills, amb qui també coincidien en el seu distanciament de la producció industrial del coneixement; era una «escola» preocupada i compromesa amb la societat valenciana, a la qual miraven des de dins, amb un perfil que Amando de Miguel va denominar *insiderisme*; una «escola» els membres de la qual treballaven segons un model que combinava l'intel·lectual *free-lance*, l'assagista i el professor universitari, amb una clara voluntat d'influir sobre un públic ampli, per a anar més enllà del gremi sociològic. Una generació de sociòlegs que la *modèlica* Transició espanyola a València va maltractar, i el nou model universitari va acabar de marginar. Les anàlisis i les aportacions de Marqués, Mollà, Salcedo o Ninyoles van ser pràcticament obviades a l'hora de bastir la política autonòmica valenciana. I el nou sistema de meritació i burocràcia de la universitat va acabar silenciant-los.

Com suggereix Bourdieu, en la comprensió del treball de Marqués també caldria incloure-hi l'estudi de les forces de no-recepció, per no parlar de les resistències a la lectura: les forces basades en la negativa al saber o l'odi a la veritat, i més encara en el temps de la postveritat. No cal recordar que, en el cas valencià, hem viscut, i encara patim, una situació extrema d'antiintel·lectualisme social i de baixos nivells formatius i de lectura. En el camp de la política, allò que triomfa són les proposicions que s'està obligat a considerar perquè gent amb poder voldria que foren veritat; i perquè com a

part del sentit comú quotidià tenen el suport de la majoria. Tenen la força del grup: no són ni veritables, ni probables: són plausibles. L'obsessió de Marqués per desvetllar el sentit comú (*doxa*), la seua naturalitat i el seu paper opressor, no era més que un intent de superar les limitacions a l'emancipació dels oprimits.

El 1979, per a la segona edició de *País perplex*, Josep-Vicent Marqués va escriure el que segueix:

Una dreta burgesa amb pretensions de centre pot aparéixer demà dessacralitzant i desemocionalitzant la polèmica de la llengua i la Senyera –passant-la per alt o presentant-se com a «tercera solució»– per situar la qüestió en el terreny del regionalisme econòmic. D'alguna manera tendirà a superar el conflicte per baix, «inferioritzant-lo». Tendirà a reduir el problema del País a una descentralització, acompanyada de la defensa dels «interessos econòmics valencians» [...] El centre serà, així, la no-actitud nacional, la «moderació» sense actitud nacional. (Marqués, 1979a: 214)

Una dècada i mitja després, el Partit Popular d'Eduardo Zaplana actuava tal com prediu Marqués en aquest text. Si hem de fer cas del criteri bíblic per a reconèixer els profetes,² no hi ha dubte que Josep-Vicent Marqués en seria un, de *profeta a témer*. A més a més, en ell conflueixen algunes de les característiques pròpies de la distinció feta per Max Weber (1921: 291ss) entre *profetes* i *sacerdots*. Mentre els *sacerdots* representen la tradició, el màxim coneixement de la norma i, per tant, d'allò que és, els *profetes* simbolitzen la innovació, la superació de la norma i van més enllà del que és per a trobar el que podria ser. Les relacions entre *sacerdots* i *profetes* no poden ser bones, per definició. Si els *sacerdots* representen la *doxa* (i després l'ortodòxia), els *profetes* encarnen l'heterodòxia. En termes de Weber, la profecia és la que s'exerceix per la pràctica, i no sols amb la paraula. Els profetes són persones que diuen al carrer coses que fins eixe moment no s'han dit, que trauen fora del camp dels especialistes problemes, debats, conceptes i discussions fins eixe

2 «Doncs bé, si allò que el profeta anuncia en nom del Senyor no es compleix, vol dir que no ho ha dit el Senyor. Aquest profeta és un presumptuós. No tingues gens de por d'un home així». (Deuteronomi 18, 22).

moment reservats als erudits: converteixen en exotèric el que abans era esotèric (Bourdieu, 1999: 201). No és sorprenent, doncs, que els *profetes* no siguem benvinguts per la jerarquia *sacerdotal*.

Així, Marqués construeix un coneixement radical: un radicalisme fonamentat en certa irresponsabilitat respecte a les normes establertes, tot proposant la seua transgressió. Construeix objectes socials (sociològics) nous, al País Valencià i, de vegades, també a Espanya. Uns objectes que poden prendre forma política: socialisme/obrerisme, valencianisme, ecologisme o feminisme. Tots els colors del roig de la seua vida.

La sociologia dialèctica de Marqués: materialitat, complexitat i sociologia pública

Si buscàrem una definició professional sobre el treball de Josep-Vicent Marqués podríem dir que feia una etnosociologia de tall marxista, amb voluntat emancipadora dels grups oprimits i compromesa amb aquests grups. Qui va conèixer Marqués sap que era una espècie d'*emancipador universal*: allà on veia un col·lectiu o grup subordinat, dominat o explotat, allà que anava a investigar quines podien ser les seues condicions d'emancipació. La definició que proposa sobre el que significa ser d'esquerres dóna sentit a aquesta forma de fer.

Hom és d'esquerra quan s'adhereix a un sistema de valors diferent al dominant i s'adquireix una lleialtat envers un grup oprimat, tant si en forma part com no. O més exactament, quan dónes la cara per aquests valors i per aquest grup. (Marqués, 1997: 10)

El treball de Marqués sobre els discursos i les accions té, doncs, una finalitat emancipadora, s'adhereix a l'onzena tesi de Marx sobre Feuerbach: no n'hi ha prou amb saber, cal transformar. Veu una vinculació necessària del coneixement amb l'acció. Cal anar més enllà de l'acadèmia, per a transformar l'acció col·lectiva. Això ens situa directament en un moment metodològic de ruptura dialèctica, en la qual no només ens separem del llenguatge comú i la seua estructura, sinó que ens distanciem de l'acció social promoguda pel

sentit comú. L'originalitat dels seus escrits, i de les seues propostes d'acció, s'emmarca en aquesta voluntat metodològica de trencament dialèctic.

El seu punt de partida és la producció de la materialitat de la vida i la seua historicitat. Un punt de partida bàsicament marxista: «l'objecte a considerar és, en primer lloc, la “producció material”», va dir Marx en *Introducció general a la crítica de l'economia política* (Bourdieu *et al.*, 1973: 168). Per a Marqués, l'explotació capitalista és una dominació material; l'opressió del País Valencià és una opressió material del seu territori i de les persones qui hi viuen; les relacions ecològiques són ben materials; i les definicions de gènere i les relacions sexuals són sense dubte dimensions materials de les nostres relacions socials.

El nostre company Antonio Benedito podria dir que Marqués va fixar la seua mirada en totes les dimensions possibles de l'explotació material, tant la que s'exerceix sobre la natura com la que opera sobre les persones. Sobre la natura, directament, amb l'explotació dels recursos naturals a l'abast, i també mediatament a través del control sobre determinats territoris, que és la forma política que li hem donat a l'espai (Sack, 1986). De l'explotació de la natura per la humanitat, es pot derivar l'alternativa ecologista; i de l'explotació dels territoris, la de l'anticolonialisme i la lluita per l'alliberament dels pobles oprimits, inclòs el valencià. Pel que fa a l'explotació de les persones, la més bàsica és l'explotació més privada, la domèstica, potser la més directament econòmica (Durán, 2018), que és l'explotació dels homes sobre les dones, fonament de les relacions de gènere i que pot donar lloc a l'alternativa feminista. Després trobem la també privada explotació de classe social, que ocorre dins d'un mateix territori i s'estableix en la relació entre posseir capital i estar-ne desposseït. D'aquesta explotació pot sortir una alternativa socialista o obrerista. I, finalment, l'explotació pública, bàsicament política, pròpia de la relació entre ciutadans i estrangers o immigrants, que fonamenta l'explotació ètnica. Aquesta darrera estableix un lligam amb l'explotació dels territoris, i connecta l'explotació de la natura amb l'explotació de